

Redaktionsregler for

Jysk Ordbog
i iLEX-regi

Hermed forelægges en version 1.0 med flg. disposition:

1. Redaktionens data	s. 2
2. Afgrænsning af data	s. 3
3. Redaktionsprocessen	s. 5
4. Lemmaer	s. 7
5. Artiklens hoved	s. 8
6. Artiklens noter	s. 11
7. Artiklens hals og taljer	s. 11
8. Artiklens krop	s. 13
9. Ordbogens kort	s. 18

Oplægget hér bygger på (1) JO.s gamle redaktionsregler (fra omkr. 1970), (2) de mellem-liggende års mange kollegiale drøftelser (først og fremmest på en række redaktionsmøder i 2012), (3) de tilpasninger, som overgangen til iLEX-redaktion har medført.

Det er planen, at redaktionsreglerne ved lejlighed udbygges med endnu et par afsnit:

10. Redaktionelle udtryk (om fagudtryk, forkortelser, redaktionelle tegn mv.)
11. Omsætning af kildernes lydgenivelse (generelle og specifikke omsætninger)
12. Vurdering af ordbogens kilder (herunder problemer af topografisk art)

Viggo Sørensen
dec. 2018

1. Redaktionens data

Grundlag for redaktionen er (1) JO.s seddelsamling, (2) JO.s samling af spørgelisteudskrifter, samt (3) H.F.Feilberg: Ordbog over jyske almuesmål.

1.1 JO.s seddelsamling

Denne omfatter ca. 3,1 mio. sedler (ordnet primært alfabetisk, sekundært topografisk), fordelt på 14 skuffesektioner i rummet Jysk Ordbog*. Nye sedler vedrørende de redigerede afsnit anbringes i Tillæg (2018: 8 skuffer, hovedsageligt A-K, i rummet Samlinger 2*). Nye sedler vedrørende ikke-redigerede afsnit indgår løbende i seddel-samlingen. Et groft overblik over seddelsamlingens indhold giver Rød Ordliste (Fælles¹, JO-registre).

1.2 JO.s spørgelistebesvarelser

Disse omfatter ca. 1200 kassetter (ordnet primært efter spørgelistebetegnelse, sekundært topografisk), anbragt i rummene Sekretariat* og Samlinger 1*. Register over omspurgte gloser (8 skuffer) ses i Samlinger 1*; kopi af registrets sedler er indgået i seddelsamlingen.

Hovedparten af spørgelistebesvarelserne (2018: 86,4-81,3 %²) er elektronisk lagret (i FileMaker-format; se Fælles, Spl.udskrifter). Af resten er de fleste (2018: 12,6-17,6 %²) manuelt udskrevet (anbragt i ca. 280 ringbind i rummet Samlinger 2*); kun ganske få (2018: 1,4-1,0 %²) er (efter gennemsyn og seddeludskrift) ulagrede. De manuelt udskrevne spørgelistebesvarelser opdateres løbende elektronisk.

På grundlag af de elektronisk lagrede spørgelistebesvarelser er udarbejdet skitsekort over udbredelse / udtale / betydning af en lang række jyske gloser. Dataudtræk hertil er elektronisk lagret i ovennævnte Spl.udskrifter; skitsekortene er udprintet i (2018: 38) ringbind, opstillet i Gangen*. På grundlag af den manuelle udskrift er udarbejdet håndstemplede skitsekort, hvoraf ca. 1000 (stadig aktuelle) opbevares i centrets Kælderrum*. Register over medtagne gloser på begge typer kort (p.t. 13 skuffer) er anbragt i rummet Særsamlinger 1*, og kopier af registrets sedler er indalfabetiseret i seddelsamlingen. Uanset lagringstype er der undervejs udskrevet et betydeligt antal sedler til JO.s seddelsamling.

1.3 H.F.Feilberg: Ordbog over jyske almuesmål I-IV (1886-1914)

Denne forgænger til JO er aldrig blevet systematisk excerperet. Hovedparten af værkets oplysninger er data, som i forvejen rummes i seddelsamlingen, enten excerperet fra Feilbergs kilder eller som Uff.- el. JO.-udskrift fra Feilbergs ordbog; men mange af Feilbergs artikler, former og citater er ikke dækket ind ad disse veje, så JO.s redaktører må løbende tjekke Feilbergs ordbog for evt. supplerende materiale.

1.4 Centrets øvrige samlinger

Disse inddrages kun sekundært i redaktionen af JO. Det drejer sig om (4) centrets båndsamling (hvis originalbånd er afleveret til Det kongelige Bibliotek (tidl. Statsbiblioteket), men MP3-kopier ses i Fælles, CD-brænding), (5) JO.s særsamlinger på grundlag af punktoptegnelser (hvoraf nogle få er anbragt i Samlinger 2*, hovedparten i centrets Kælderrum*), og endelig (6) centrets trykte kilder (skønlitterære, faglige og topografiske, opstillet i Sekretariatet* og Gangen*).

Båndsamlingen (4) er i praksis uanvendelig i redaktionsøjemed; særsamlingerne (5) er fuldt ud kopieret til seddelsamlingen og konsulteres kun, hvis kopierne er vanskeligt læsbare; de trykte kilder (6) inddrages normalt kun, hvis excerpter i seddelsamlingen fordrer kontrol eller komplettering.

- ¹⁾ Dvs. centrets mappe på fælledsdisken dfs (tilgængelig fra centrets mac'er vha. ordren commando + K).
- ²⁾ De to tal refererer til procenten af spørgelisternes spørgsmål hhv. g den vægtede procent af disse (se Fælles, Spl.udskrifter, Statistik ...).
- ^{*)} Peter Skautrup Centret ligger p.t. i AU bygning 1481, 5. etage, nordfløjen. Centrets fællesrum har flg. numre: Sekretariat 566, Jysk Ordbog 562, Samlinger 1 563, Samlinger 2 561, Gangen 509. Centrets Kælder-rum har nummer 1483 066, afd. 2.

2. Afgrænsning af data

2.1 Geografisk afgrænsning

JO. dækker de traditionelle danske dialekter i Jylland med omliggende øer — så langt mod syd, som kilderne rækker.

2.2 Tidsmæssig afgrænsning

JO. forpligter sig kun på dialektalt stof forud for ca. 1920 (hvor købstadskultur og rigssprogspåvirkning begyndte at gøre sig kraftigt gældende). Hovedparten af redaktionens data tilhører perioden efter ca. 1850, en mindre del rækker tilbage til ca. 1700; kun ganske få kilder går endnu længere tilbage og kan ikke alene motivere medtagelse af gloser, udtaler, betydninger mv.¹. Om anførsel af før-1700-former i <historik>, se 7.2.

- ¹⁾ Et grænsetilfælde har fx været *kul-mese* (opr. vidjekurv til transport af kul, siden et rummål for kul). I JO.s seddelsamling er registreret 6 forekomster i kilder fra perioden 1563–1725 (tre af dem efter 1700, men alle i en kontekst, hvor de nok kun viderefører en ældre formulering). Da fem af kilderne tilmed omhandler købstadsforhold og er formuleret på rigsdansk (jf. 2.3), er glosen *kul-mese* ikke skønnet dialektalt jysk.

2.3 Afgrænsning mht. ordforråd

JO. medtager kun det ordforråd, som (1) skønnes at have været i almindelig brug blandt landbefolkningen (bønder, fiskere mv.), (2) anvendes i dialektal kontekst hos en kendt jysk dialektforfatter.¹

Rigssprogs- og fagterminologi (herunder kirkeligt sprog) medtages således kun, hvis den også optræder i dialektal, ikke-faglig kontekst.²

Ord indlånt fra rigssproget medtages kun, hvis (1) ældre kilder (fra før ca. 1875) tyder på tidligt indlån, eller (2) yngre kilder (fra før ca. 1920) udviser særdialektal udtale/bøjning, betydning el. fraseologi. Højtyske ord indlånt i Sønderjylland i perioden med tysk administration (1864-1920) kræver til medtagelse belæg fra relativt sikre kilder, fordelt på flere sogne.

Bydialekter (i Sønderjy) dækkes kun mhp. gloser, udtaler/bøjninger, betydninger og fraser, der ikke kan tilskrives påvirkning fra rigssprog eller købstadskultur; regionalsprog (dvs. dialekt kraftigt farvet af rigssproget, el. rigssprog på dialektalt substrat) dækkes ikke.³

- ¹⁾ Fx *blødelig* hos Blicher, *kle'nodie* hos Pjæger, *humre* hos Aakjær, *klø'ratus* hos Thise.

- ²⁾ Fx har JO over 20 oplysninger fra Nord- og Østjylland om *kippe* som betegnelse for træ- el. jernrammen omkring pillestenen i en mølle, og 3 oplysninger fra Syd- og Sønderjylland om *kippe* som betegnelse for en farvergryde af støbejern i et farveri; men intet tyder på, at betegnelserne har været anvendt uden for arbejds-sproget omkring mølleri hhv. industrielt farveri. — Spec. mølleterminologi dækkes (på landsbasis) af Mølleordbogen (www.mølleordbog.dk).

- ³⁾ Dog kan yngre udtaler (el. genus), anvendt i en ellers dialektal kontekst, anføres i korthed; se fx *krudt*.

2.4 Afgrænsning mht. ordklasse, bøjning og afledning

Simpleksord, der tilfredsstiller kravene 2.1-2.3, bringes normalt (men ikke nødvendigvis) i særskilt artikel (jf. 8.8). Dette gælder også for personers fornavne (inkl. kortformer og kælenavne), men for efternavne kun, når de indgår i faste forbindelser.¹ Navne på dyr medtages kun, når de har været

massivt brugt.² Af stednavne og indbyggernavne medtages kun sådanne, der dækker større landsdele, har en uigennemskuelig struktur³ eller indgår i faste forbindelser.⁴

¹) Fx *Bismarck*, i forb. *skrive til Bismarck* = lægge sig til at sove.

²) Fx *Brunne 1* (om hest), *Dannebroge* (om ko).

³) Fx *fyn-bo*, *hanning* (= person fra Hanherrederne).

⁴) Fx (med fiktivt stednavn) *Slumstrup* (i forb. *gå til Slumstrup* = lægge sig til at sove).

2.5 Morfologisk afgrænsning

Af bøjningsformer dækkes normalt kun følgende: (1) for substantiver: bf. (hvis ikke fuldt deducerbar ud fra <genus>¹), plur.; (2) for adjektiver: plur. (= bf.); (3) for verber (efter grundform = inf.): præs., præet., ptc.; (4) for subst. pronominer: oblik form, genitiv; (5) for adj. pronominer: neutr., plur. Desuden anføres uregelmæssige former af genitiv (ved subst.), neutr., komp. og sup. (ved adj.) samt præs.ptc. (ved verb.); og hvis et verbum hyppigt anvendes i former som imp., ønskeform el. præs.ptc., redegøres der naturligvis for disse former.²

En sammensætning eller samdannelse medtages kun i særskilt artikel, (1) hvis den synes en veletableret betegnelse for en bestemt genstand el. et bestemt forhold, eller (2) hvis et af dens led viser uventet udtale, bøjning el. betydning (i forhold til leddets brug som simpleks).³ I andre tilfælde kan der højst blive tale om en placering af sammensætningen / samdannelsen som <hertillemma> under et af simpleksordene.

Specielt dyre- og plantenavne kan forekomme i mangfoldige varianter, hvoraf de fleste er sammensatte ord; sådanne navne placeres i alm. som <forb.form> under et af grundordene⁴.

Almindeligt anvendte forstavelser og afledningsendelser har særskilt artikel (med særskilt ordklassebetegnelse). Meget anvendte 1.sms.led og 2.sms.led vil ofte få særskilt artikel (såkaldt samlingsartikel), motiveret af afvigende udtaler, behov for betydningsopdeling mv.⁵; hvis kun udtalen adskiller sig fra simpleksformens, vil dette dog også kunne anføres under simpleksordet (i underkategorierne <som-1.sms.led> hhv. <som-2.sms.led> under <grundform>).

¹) Jf. www.jyskordbog.dk, linket Bøjning, afsn. Vedr. bf.

²) Fx *følges* (pga. forb. *komme/være følgesende ad/med*).

³) Om krav (1) er opfyldt, ses relativt let i yngre kilder (jf. fx *karle-arbejde*, *karle-kammer*), men kan være vanskeligere at afgøre for en ældre periode. I tilfældet *karrubbe-mand* (= fremstiller/sælger af karbørster) har én solid ældre kilde har været nok til, at Jysk Ordbog medtager ordet; for parallellen til spredt registrerede sms. som *potte-mand* og *kage-mand* gør det sandsynligt, at også karrubber i ældre tid har været solgt særskilt på markeder etc. af særlige forhandlere.

⁴) Fx *fanden* 3.2.

⁵) Fx *brude*-³, *bleg*-⁶, *kvadder*-².

2.6 Syntaktisk afgrænsning

Remser, gåder mv. er typisk vandrestof og medtages kun, hvis de indgår som fast element i en velbelyst leg.¹

Talemåder (herunder ordsprog og vejrregler) er normalt også vandrestof. De medtages kun (repræsenteret ved et citat, evt. i <belæg-gruppe> med andre talemåder), hvis de er rigssprogsfremmede og skønnes informative om landbefolkningens forestillingsverden.

¹) jf. *ene-mene*, *hjort'hér*.

3. Redaktionsprocessen

3.1 Redaktionsafsnit

Jysk Ordbog redigeres overordnet i alfabetisk orden – i afsnit, der normalt omfatter data fra én skuffe i seddelsamlingen + hertil knyttet materiale i spørgelistebesvarelserne (if. henvisnings-sedler i seddelsamlingen), Hvad der her er opstillet som ét ord, behandles dog altid samlet, selv om det fylder mere end én skuffe. Det vil ofte også være en fordel, at samme redaktør behandler et ord og de sammensætninger, hvor ordet indgår som 1.sms.led; endelig kan det være hensigts-mæssigt, at en redaktør ved redaktion af et ord inddrager andre ord, som det første synes mere eller mindre sammenblandet med, og samlet redigerer hele komplekset.¹

¹) Fx er *krøse*¹ og *krøse-bær* redigeret i forbindelse med afsnittet *krumme – kryb-dyr*, fordi dette skuffeafsnit rummede ordet *krus-bær*, der bedst forstås som en folkeetymologisk omtolkning af *krøse-bær*; også *krøje* blev redigeret i sammenhæng med dette afsnit, fordi *krøje*¹ lydligt måtte udredes fra det nærtsynonyme *kry*¹, og fordi homonymet *krøje*² ned over Jylland står i et komplekst betydningsforhold til det tidligere redigerede *kratte*¹ (jf. Ord&Sag.2017), hvilken artikel så samtidig kunne suppleres.

3.2 Registrering og datasamling

Når et ny redaktionsafsnit tages til redaktion, registrerer redaktøren straks afsnittet i ordbogens redaktionsprotokol (Fælles¹, JO-registre) med angivelse af redaktør og (aftalt) gennemlæser; afsnittet får en foreløbig betegnelse efter skønnet første og sidste opslagsord.²

På grundlag af de i afsnittet indstukne henvisningssedler inddrages data fra spørgelistebesvarelserne (dvs. udprintet el. håndskreven listeudskrift, opstillet i ringbind i samlinger 2, el. i elektronisk form, jf. Fælles, Spl. udskrifter). Udprintede udskrifter er i reglen suppleret med udprintede skitsekort over hovedordene (tillige opstillet særskilt i ringbind i Gangen); håndskrevne udskrifter kan være suppleret med håndtegnede skitsekort (anbragt i centrets Kælderrum); begge typer medinddrages i redaktionen.

Når seddelsamlingens data for et enkelt ord overstiger et mindre antal sedler, vil redaktøren typisk selv foretage en manuel oplistning af data (i topografisk orden, med registrering af kilde samt kildens oplysninger om udtale, bøjning, betydning(er), faste forbindelser, etc., i nævnte rækkefølge). Denne liste danner (sammen med supplerende spørgelistedata) grundlag for redaktion i hovedelementerne af en iLEX-artikel (<hoved>, <hals>, <krop> etc.). Til overblik over et større antal data (vedr. udtale, bøjning, en bestemt betydning el. forbindelse) kan det være nyttigt, at redaktøren selv tegner skitsekort (på fortrykte herredskort i A4-format), eller supplerer en kopi af udprintet skitsekort med seddelsamlingens tilsvarende oplysninger. Redaktøren arkiverer sine lister og kladdekort i særskilte ringbind mhp. evt. senere kontrol og tilretning.

¹) Centrets fællesharddisk, som nås fra Skrivebord vha. ordren control+k og efterfølgende valg af smb://uni.au.sk/dfs

²) Fx kul – kule[04]. Evt. homonymnummer skrives (som vist) efter konventionen i 9.2.

3.3 Redaktørens hjælpemidler

Under redaktionen har redaktøren en omfattende litteratur at støtte sig til. Her skal kun omtales de vigtigste hjælpemidler, sat i relation til hovedpunkterne i en iLEX-artikel:

Vedr. <udtale> og <lyd>: Jyske dialektmonografier og punktoptagelser (mv.)¹, Kort&.² – og hovedsagelig på disse baseret, men opdateret: JO.s atlas-kort K 1.1 - K 6.4 med signaturer og forklaringer (Fælles, kort), Viggo Sørensen: Lyd og prosodi ... (www.jysk.au.dk, Publikationer, Artikler ...). — For omsætning til JOs lydskrift: generelle regler (pkt. xxx) og supplerende omsætningsregler for lydskrevne kilder (pkt. xxx).

Vedr. <bøjning>: Samme, blot JO. K 7.1 - K 7.4, og frasat VS-artiklen.

Vedr. <proveniens> og <udbredelse>: JO. K 0.1 - K 0.8. For de enkelte kilders topografiske nummer: Jysk Ordbogs kildefortegnelse (Fælles, JO-registre), database for årbøger (Fælles, Årbogsdatabase).

Vedr. <etymologi>: ODS., danske sproghistorier, ØMO., SAOB., NorskO., nordtyske dialektordbøger³, Lübben., Lasch., Fritzner., Cleasby&Vigfusson. For enkeltord evt. litteraturhenvisninger i data.

Vedr. <synonymer>: Lister udarbejdet i forbindelse med spørgelisteudskrivningen (opstillet i ringbind i Samlinger 2).

Vedr. <citater>: Centrets samling af fag- og skønlitteratur, opstillet i Bibliotek og Gang. — For omsætning til JOs lydskrift: generelle regler (pkt. xxx ndf.), supplerende omsætningsregler for lydskrevne kilder (pkt. xxx ndf.).

¹) Se JO. K 0.6.

²) Vedr. denne og litt. forkortelser i det følgende, se JO.s kildefortegnelse (Fælles, Kildefortegnelser).

³) Primært: Mensing.Wb., LünebWb., MecklWb., HamburgWb., NSW.

3.4 iLEX-redaktion

iLEX åbnes, og forbindelse til programmets server sikres (trods evt. vågetilstand) ved, at redaktøren i programmet Terminal indtaster ordren `caffeinate -i open -W -a "/Applications/EMP iLEX23.app"`.

Ved start på hver ny iLEX-artikel indrettes under <artikel> børneelementet <meta> (hvilket sikrer, at artiklen ikke bliver "høstet" til publicering, før redaktøren har givet tilladelse). Det anbefales også, at redaktøren som barn under <meta> opretter <status>, herunder igen <redigeret>, som han/hun udfylder med sine initialer og startdato (på formen TA 05.03.2018); som søstre til <redigeret> oprettes de indtil videre tomme elementer <gennemlæst>, <publicerbar> og <revideret>.

Den redaktionelle tekst placeres i relevante elementer af den ny iLEX-artikel, se nærmere Redaktionsmanualen (Fælles, Reduktionsmanual 2.1, i det følgende blot kaldt RM). Evt. udtale- og udbredelseskort tegnes i Adobe Illustrator (standarderne Nyt udtalekort hhv. Nyt udbredelseskort; Fælles, JO Kort), og husk, at al tekst på kortene skrives i JOs ældre skrifter JyskOrdbog (se tastaturoversigt Fælles, Skrifter, JyskOrdbog).

Til slut fejlvalideres artiklen i iLEX (fx ved ordren `control+option+A`) og evt. fejl tilrettes.¹ Herved sikres bl.a., (1) at et tomt <primær-sideformer> slettes; men af hensyn til korrekt visning i web-ordbogen må redaktøren selv (2) slette en tom <hals>, (3) markere <krop> og derefter i Strukturmenuen vælge Fjern og derpå "Tomme børne elementer". Kort tegnet i tilslutning til artiklen (jf. pkt. 9.2) kopieres straks til Fælles, Nyt kort.

¹) Hyppigst vil fejl bestå i, at et tomt <primær-sideformer>, <noter> el. <hals> ikke er slettet, eller at der ikke (alene under <krop>) er givet ordren "Fjern tomme børnelementer" (i iLEX strukturmenu, fjern).

3.5 Kollegial gennemlæsning

Når et afsnit er færdigredigeret, meddeles dette til den aftalte gennemlæser. Til vedkommende sendes udprint fra iLEX af de redigerede artikler (på Tagview-form, i lille skrift) og med printkopi af tegnede udtale- og udbredelseskort. Om nødvendigt tilrettes afsnitsbetegnelsen i redaktionsprotokollen.¹ Det brugte seddelmateriale returneres til seddelsamlingen; ord fra senere skuffer, som er blevet medredigeret, sættes på plads med orientering om den foretagne redaktion.

Gennemlæseren melder inden for en rimelig tid tilbage med kommentarer, spørgsmål og evt. ændringsforslag – enten tilføjet på det modtagne print eller (ved forslag om større ændringer, fx omstrukturering af betydninger el. underafsnit heraf, sammenfletning af ord) i alternative iLEX-artikler (med samme <artikelnavn> som originalerne + tilføjet G). Under gennemlæsningen har

gennemlæseren udfyldt elementet <gennemlæst> (under <meta>, jf. RM s.3) med sine initialer + dato.

3.6 Afsluttende redaktion og korrektur

Redaktøren forholder sig til ovennævnte gennemlæsning, retter evt. til, sletter gennemlæserens evt. alternativartikler, og udfylder derpå feltet <publicerbar> (jf. RM s.3) med bogstaverne OK. De pågældende artikler "høstes" da ved næste eksport af iLEX-data til web-ordbogen.

Redaktøren omfangsberegner det redigerede afsnit (jf. Fælles, JO-redaktionsregler, Omfangsbestemmelse) og indfører dette tal i redaktionsprotokollen sammen med dato for redaktionens afslutning.

Efter nærmeste (ca. ugentlige) opdatering af web-ordbogen læser redaktøren skærmkorrektur på det publicerede og tilretter evt. fejl i iLEX-redaktionen (så tilretningen vises på nettet efter den følgende opdatering). Foretaget korrekturlæsning markeres med tilføjelse af * i <status>-elementet <revideret>.

I sidstnævnte felt sættes initialer og dato, hvis en anden end redaktøren (undtagelsesvis) indtaster et redigeret afsnit på iLEX-form. I så fald læser redaktøren korrektur på nettet og sætter efterfølgende * i elementet <revideret> foran indtasterens markering.

¹⁾ Her er dog meget begrænset plads til angivelse af evt. inddragne seddelafsnit fra senere skuffer (jf. pkt. 3.1).

3.5 Senere tilretning

Alle redaktører kan frit rette åbenlyse småfejl i det tidligere publicerede, mens mere substantielle rettelser normalt aftales med redaktøren af det pågældende afsnit. I sidstnævnte tilfælde sætter den, der foretager rettelser, sine initialer og dato i elementet <revideret>. Proceduren kan gentages og registreres da hver gang.

4. Lemmaer

4.1 Ét eller flere lemmaer?

Former, der iht. kendte lydlove eller via gennemskuelige forvanskninger tør identificeres som "samme ord", samles i én artikel (under én <opslagsform>). Enslydende (el. stedvis enslydende) ord med forskellig etymologi henføres til hver sin (ofte homonyme) opslagsform¹. Dette gælder også enslydende sammensætninger og afledninger med forskellige underliggende ord.² Når det er samme ord, blot i forskellige betydninger, der ligger bag, er det derimod en praktisk skønssag, om der skal oprettes homonymer (pga. af betydningsafstand, geografisk afstand mv.), om de skal henregnes til samme eller særskilte artikler.³

Betydningsforskydning, overført betydning mv. kan medføre betydelig semantisk bredde inden for samme ord (under samme <opslagsform>) og være kombineret med forskellige dialektale udtaler. Men når en bestemt betydningsnuance (evt. blot i en del af det jyske område) ses kombineret med en udtale afvigende fra de øvrige betydningers (også i samme område), vil JO. normalt behandle den pågældende betydning som et udspaltet ord (i egen artikel).

¹⁾ Fx *al*¹ og *al*².

²⁾ Fx bør *jævning*¹⁻⁴ (<*jævn*¹>) behandles adskilt fra *jævning*⁵⁻⁶ (<*jævne*⁴>) og *jævning*⁷ (<*jævning*⁶>).

³⁾ Fx er *jævning*¹, *jævning*² og *jævning*⁴ afledt af ret forskellige betydningsnuancer af *jævn*¹ (nemlig: "glat" ctr. "ensartet" ctr. "almindelig"); når endelig *jævning*² ikke er slået sammen med *jævning*¹, skyldes det at førstnævnte er et plantenavn, hvis tilknytning til *jævning*¹ kræver en faglig forklaring (i JLange.ODP.), som næppe afspejler almindelige sprogforståelse.

4.2 Sideform

Af praktiske grunde medtager JO. undertiden i en artikel former, som iht. 4.1 burde anbringes i særskilt artikel.

Såvel fonematiske som morfologiske varianter (med en vis geografisk udbredelse eller meddelt af en særlig troværdig kilde) kan således medtages i en artikel som sideform (i <primær-sideform> el. <sekundær-sideform>). Forskellen på <primær-sideform> og <sekundær-sideform> er alene, at førstnævnte gengives med fed skrift i den pågældende artikel, sidstnævnte blot vha. understregning. <Sekundær-sideform> anvendes til sideformer, som alene adskiller sig fra opslagsformen mht. detaljer som fugeelement i sammensætning, ordforbindelse som variant til sammensætning, etc.¹

Placering som sideform sikrer, at en sådan form optræder (på alfabetisk plads mellem de "rigtige" opslagsformer) i dropdown-listen, der åbnes ved tastning i søgefeltet; valg af den der optrædende sideform fører direkte til den artikel (med anden opslagsform), hvor formen behandles. Ellers forudsætter sådan henvisning (for mindre prominente varianter), at redaktøren håndtaster denne som <henvisningsform> (i <meta> for artiklen, der henvises til).

- 1) Fx er de forvanskede, sporadisk optegnede folkeetymologiseringer *valborg-ko* og *holmbo-ko* medtaget som primær-sideformer i artiklen *hulbår-ko*, mens de synonyme forbindelser *hunde(t) vejr(lig)* optræder som sekundær-sideform i artiklen *hunde-vejr* (og den umiddelbart efter meddelteprimær-sideform *hunde-vejrlig*).

4.3 Sublemma

En afledning eller sammensætning kan, når den ikke skønnes vægtig nok til egen artikel, medtages som sublemma i grundordets artikel hhv. artiklen for et af sammensætningens led. Det sker da som <hertil-lemma> (evt. sammen med andre inden for samme <hertil-gruppe>); en <hertil-gruppe> markeres i www.jyskordbog.dk med indledende dobbeltplanke.

Denne løsning vælges især for sammensætninger og afledninger, som (1) if. redaktionens data synes velkendte i jysk, men hvis udtale kan sluttes entydigt af leddenes udtale, og hvis betydning(er) ligger i forlængelse af ordets betydning(er) i rigsdansk¹, eller som (2) synes ad-hoc-dannelser, men med forekomst i prominente kilder og/eller en uventet betydningsnuance.²

Også simpleks-ord kan bringes som <hertil-lemma>. Det gælder især ordformer med så afvigende en udtale, betydning el. anvendelse, at deres tilhørsforhold til det pågældende lemma er muligt, men tvivlsomt.

Ofte udfyldes sublemma kun af et enkelt (el. nogle få) <belæg> (uden forudgående <hertil-form> og <forklaring>).³

1) Fx i artiklen *bolme*: hertil flg. sms. som nedsættende personbetegnelse: *bolme·hals* ... – *bolme·hoved* ...

2) [\[gode eksempler søges\]](#)

3) Fx i artiklen *hale*² 5: (hertil muligvis:) <belæg>.

5. Artiklens hoved

5.1 Opslagsform, ordklasse, homonym-nr.

Hvis et ord også kendes i nutidigt rigsdansk, benyttes normalt den rigsdanske form som opslagsform (stavet efter gældende retskrivning).¹ Ellers konstrueres en opslagsform (i rigsdansk ortografi), der så godt som muligt afspejler ordets fonem- og morfemstruktur i jysk, men præsenterer det i den form, ordet måtte formodes at have, hvis det var bevaret/optaget.² Hvis kilderne tilsiger forskellige opslagsformer, vælges den mest repræsentative, mens de øvrige (forudsat rimelig udbredelse) kan anbringes som sideformer (jf. 4.2).³ Når et substantiv kun kan tænkes som eller kun er registreret i plur., bruges plur.-formen som opslagsform (i sidste tilfælde med <ordklassetilføjelse> "kun registret/optegnet i plur."; er plur.-brugen blot dominerende, eller

kan man trods registreringen godt kan forestille sig sing.-anvendelse, bruges sing. som <grundform>, og i <ordklassetilføjelse> skrives "fortrinsvis ..." hhv. "kun registret/optegnet i plur."⁴

Artikler for homonymer (inkl. sammensætningsled, forstavelser og afledningsendelser, alle noteret med bindestreg) anbringes, når de tilhører hver sin ordklasse, i rækkefølgen vist i Fælles, Om Jysk Ordbog, Ordklasser. For homonymer af samme ordklasse afgør redaktøren rækkefølgen (alt andet lige: de mest udbredte først; eller gammelnordiske ord før indlånte). Homonymers rækkefølge markeres i <homnr> (og bliver så i netordbogens dropdown-menu præsenteret i denne rækkefølge).

¹⁾ Jf. Retskrivningsordbogen (R., seneste udgave, www.dsn.sk), p.t. også DDO. En generel undtagelse er flertavelsesord på *v/j + el, en, er, es*, som udtales med stød på *v/j*; modsat rigssprogsortografien markerer JO stødet ved dobbeltskrivning af *v/j*, fx *blævver* istf. R. *blæver* (som af de fleste ville opfattes som rimord til *bæver*).

²⁾ Fx *kvovne*² (= kvæles; og hermed beslægtede ord), *gjav*¹ (= foderportion).

³⁾ Der kan være tale om såvel fonetisk som morfologisk variation, jf. atter *gjav*¹.

⁴⁾ Fx *for'ældre* hhv. *krøsling*.

5.2 Bøjning

Bortset fra numeraler og artikler har alle ordklasser en oplagt <grundform> (kendt fra andre danske ordbøger¹), som danner udgangspunkt for afsnittet om udtale og bøjning; i netordbogen præsenteres grundformen uden form-betegnelse. Hvis der skal redegøres for andre bøjningsformer², behandles disse obligatorisk i rækkefølgen vist i RM s.10 (og brud på denne rækkefølge medfører fejlvalidering i iLEX). De enkelte bøjningsformer vises i netordbogen i adskilte afsnit; bortset fra <grundform> ses hver bøjningsform indledt af Jysk Ordbogs faglige betegnelse herfor (ofte en forkortelse), evt. også af en tilføjet kommentar (<kat.-kom.>) vedr. formens brug og evt. med henvisning til artiklens krop.

De fleste af bøjningskategorierne vist i RM s.10 er irrelevante i den konkrete artikel, dels fordi mange af dem er alternativer, dels fordi mindre anvendte kategorier kun medtages, hvis de er hyppigt brugt for netop det aktuelle ord og/eller deres udtale er uventet i forhold til kategoriens normale dannelse³.

Under <grundform> og mange bøjningsformer tillader iLEX istf. samlet behandling (under <uopdelt>) en opspaltning af udtalerne iht. formtyper, alder, trykstyrke el. (for komplekse ord) efter sammensætningsled, orddele, stavelser, jf. de adskilte lodrette søjler i RM s.11-12. I alle tilfælde (undtagen for formtyper og aldersopdeling) kan der slutes af med et uopdelt <afv.-udtale> (i reglen møntet på forvanskede el. sammentrunkne former); tilsvarende kan form-typer og <uopdelt> afsluttes med et <forvansk.-former>.

Underkategorierne på RM s.11-12 er uordnede i iLEX (så ingen valgt rækkefølge vil udløse valideringsfejl). Men det anbefales, at der højst benyttes en opspaltningsmulighed pr. bøjningsform, og at underkategorierne under hver enkelt bringes i den anviste orden.

¹⁾ For subst.s vedkommende således: sg. ubf., for verb.: inf.

²⁾ Samt for subst.s vedkommende: genus.

³⁾ Se nærmere om de almindelige bøjningskategorier og evt. medtagelse af de sjældnere i: Fælles, Om Jysk Ordbog, Bøjning. Eksempel på uventet udtale ses (for præs.ptc. og imp. plur.) i artiklen *gå*.

5.3 Udtaleangivelse i hovedet

Alle udtaleangivelser (i <udtale>) skrives i datter-elementet <lyd>. Så vidt muligt bringes udtalerne i Jysk Ordbogs lydskrift (se Fælles, Om Jysk Ordbog, Ordbogens lydskrift); men også former i grovere lydskrift (og sågar lydangivelse i rigssprogets ortografi) kan medtages, hvis de skønnes at

bidrage til det samlede overblik over udtalens variation; redaktøren tager da forbehold for lyd gengivelsen med en stjerne foran formen (*...).¹

For alle kilder med (finere el. grovere) lydskrift gælder en række generelle omsætninger (jf. 11.1). For kilder optegnet i Lyngbys, Feilbergs eller Danias lydskrift samt for en række af Jysk Ordbogs øvrige gode kilder (herunder punktoptegnelserne på atlaskort K 0.7) er udarbejdet særskilte omsætningsregler (jf. 11.2).

Udtaleformer (for substantiver tillige genusformer) kan grupperes sammen (adskilt af skråstreg, på formen xxx/yyy/zzz), når de veksler i overensstemmelse med et af atlaskortene K 1.1 – K 7.4 eller en kombination af disse. Henvisningen til det/de pågældende kort meddeles da i efterfølgende <kommentar> (før proveniensangivelse); når en korthenvisning gælder samtlige udtaleangivelser inden for en bøjningskategori (etc., eller underkategori heraf, se 5.2), anbringes den dog indledningsvis (straks efter kategori- el. underkategoriangivelsen, som <kommentar> afsluttet med indre kolon).²

Undertiden kan redegørelsen for udtale (navnlig af <grundform>) med fordel erstattes af et udtalekort – helt eller delvis. I sidstnævnte tilfælde (hvor redaktøren ønsker at holde ældre/ynge alternativformer, sporadiske eller mindre sikre sideformer, lyd gengivelser i litterære kilder, etc. ude fra det relativt klare billede på kortet), meddeles de pågældende former efter korthenvisningen (efter semikolon + desuden:), eller de henvises til noter (med notehenvisning på udtalekortet).³

¹) Fx *flad-tørv*.

²) Fx *klyver*¹ hhv. *balsam* (vedr. "tykt l"); og begge løsninger i *bedre*¹ (vedr. vokalismen hhv. -er).

³) Fx *døgn* hhv. *kone*¹. Løsningerne kan principielt kombineres.

5.4 Proveniensangivelse i hovedet

Alle udtale- eller genusangivelser (eller grupperinger heraf) efterfølges af en eller flere (med komma adskilte) proveniensangivelser. Som proveniensangivelse kan anvendes: (1) et dialektområde, et herred, en by eller en punktoptegnelse (på formen fra K 0.1 – K 0.8), (2) et sogn (på formen xxxSg) eller (3) en kildeangivelse (jf. Fælles, Ordbogens kilder), navnlig brugt for punktoptegnelser (jf. K 0.6). En herredsbetegnelse henføres i efterfølgende parentes til det større dialektområde, herredet ligger i – medmindre dette giver sig selv, ved at det pågældende ord (i artiklens hals, under <udbredelse>) ses begrænset til et enkelt dialektområde.¹ En sognebetegnelse henføres tilsvarende til sit herred (samt evt., efter komma, et dialektområde), medmindre ordets udbredelse ses begrænset til et enkelt herred hhv. dialektområde.²

Område- og herredsbetegnelser kan modificeres af en eller flere påhæftede retningsbetegnelser (-N = den nordlige del af ..., -N og -V = den nordlige og vestlige del af; af retningsbetegnelser med to bogstaver anvendes: -NØ, -NV, -MØ, -MV, -SØ, -SV). En områdebetegnelse kan også modificeres af efterfølgende undtagelse i parentes (dog ... -N, °Lild etc.; dog kun sporadisk i ...; vsa. ...) eller ved foranstillet forbehold (alm. i ...; dominerende i ...), hvorefter undtagelse(r)/sideform(er) bringes i den/de efterfølgende <udtale>/<genusform>.³ Endelig kan en områdebetegnelse modificeres af efterfølgende parentes med kildeangivelse; meningen er da, at ordet if. den/de anførte kilde(r) udtales således i området, uden at redaktøren tør garantere, at oplysningen er dækkende for (hele) området. Modifikation vha. kildeangivelse kan anføres i samme parentes som en område/herred-kommentar (efter semikolon).⁴

Når anførsel af undtagelse(r)/sideform(er) skønnes at belaste hovedet uhensigtsmæssigt, kan det alternativt ske i en note, jf. pkt. 6.

Hvis der til en <udtale>/<genusform> skal knyttes både undtagelse(r) (dog ...) og sideform(er) (også ...), og begge dele bringes enten i hovedet (i parentes) eller i en note, anføres undtagelse(r) altid (samlet) foran sideform(er), og de to typer adskilles af semikolon.⁵ Hvis der skal anføres flere

undtagelser, gentages "dog" ikke foran hver enkel undtagelse, men anbringes kun foran den første, afsluttet med kolon; herpå følger de enkelte undtagelser, kun adskilt af komma.⁶ Tilsvarende kan redaktøren forholde sig med en gruppe af sideformer. Den enkelte undtagelse eller sideform udsættes normalt ikke selv for undtagelse(r)/sideform(er) (parentetisk anført); der foretrækkes en formulering "alm. i" (jf. ovf.), hvorefter forbeholdet følger efter komma (i positiv formulering). Derimod kan en undtagelse/sideform altid modificeres vha. parentetisk kildeangivelse.

¹) Fx i artiklen *kniv*¹: KærH (Sønderjy); i dette tilfælde er områdebetegnelsen ekstra vigtig, fordi der også ligger et KærH i Vends.

²) Fx i artiklen *korn-i-huse-gilde*: RanumSg (Him); her kunne have stået: RanumSg (SletH, Him).

³) Se fx artiklen *gimmer*, hvor det i Nørrejy alm. fk. modificeres af efterfølgende neutr.-angivelse for mindre nørrejske egne.

⁴) Fx *dodet*, sidste <udtale>.

⁵) Denne regel og de efterfølgende ses praktiseret i note 5 af artiklen *krybe*.

⁶) Denne gruppering for at undgå tvetydigheden i et "dog" nr. 2 eller senere: betegner dette "dog" en undtagelse til den overordnede <udtale>/<genusform>, eller modificerer "dog" kun det netop foran anførte (i foregående "dog"). En tilsvarende flertydighed opstår ikke ved brugen af et "også" nr. 2 el. senere; alligevel anbefales gruppering for systematikens skyld.

6. Artiklens noter

I artiklens hoved kan der etableres notehenvvisning fra elementerne 8-10 samt 12 (jf. RM s.2). Der kan strengt taget også notehenvises fra flere elementer i artiklens hals, men dette undgås helst (pga. noteafsnittets placering før halsen). Endvidere kan der etableres notehenvvisning fra udtalekort.

Da udtalekort ikke redigeres i iLEX-regi, og da noter til artiklens hoved og evt. noter til udtalekort skal kunne flettes i vilkårlig rækkefølge, har vi måttet resignere på automatisk notelinkning. Notehenvvisning og noteoprettelse foretages manuelt af redaktøren, som derved selv sikrer overensstemmelse mellem tallet i en <notehenvvisning> og tallet for den tilsvarende <note>.

Notehenvvisninger i hovedet ordnes i nummerfølge ovenfra – og således, at notehenvvisninger på tilhørende udtalekort kiles ind, hvor henvisningen (→kort) er anbragt.¹ Den herved fremkomne orden brydes kun, (1) når der er behov for at knytte samme note til flere enheder i hovedet (samme henvisningsnummer genbruges da, selvom det bryder nummerordenen)², (2) som en mulighed, hvor der (i elementet <kat.-kom.>) er knyttet generelle prosodiske kommentarer til en bøjningskategori.³

¹) Fx *høre, hjælpe, kold*.

²) Fx genbrug af note 2 i artiklen *bringe*². Tilsvarende genbrug af notenummer er naturligvis en mulighed på udtalekort, endog fra udtalekort til udtalekort, fx. genbrugen af note 2 på præsens-kortet af *gøre*.

³) Fx notehenvvisningerne 30-33 i hovedet af artiklen *gøre*, notehenvvisningerne 25-28 i artiklen *have*⁴.

7. Artiklens hals og taljer

7.1 Funktioner

Funktionen for hals og/eller taljer er negativt defineret: her gives en række informationer, der falder uden for såvel hovedets indhold (udtale- og bøjningsforhold) som kroppens (betydning og fraseologi). For hovedtyperne af information og deres rækkefølge, se 7.2–7.6.

I hals bringes informationer, der gælder ordet som helhed; i (en eller flere) talje(r) anbringes informationer, som kun gælder en enkelt af ordets (under)betydninger eller et enkelt "plankeafsnit" (jf. 8.6). En artikel vil derfor ofte indeholde såvel en hals som en eller flere taljer.

7.2 <historik>

Forrest i en hals/talje anbringes (når relevant) elementet <historik>. Elementet rummer belæg ældre end ca. 1700, som (a) for gamle nordiske ords vedkommende dokumenterer en forekomst¹, en udtale², en bøjning³ eller en betydning⁴, som ikke (længere) genfindes på rigsdansk — eller (b) for låneords vedkommende dokumenterer et tidligt indlån i jysk.⁵ Der kan godt i samme <historik> gives flere belæg.⁶

¹) Fx *hallen*,

²) Fx *a·borre*

³) Fx *gris*¹,

⁴) Fx *gade 2, hammer*^{1 2}

⁵) Fx *akke·nej, brue*³, *dørns*

⁶) Fx *gørn*^{1 1}

7.3 <etymologi>

Næste hovedelement i hals/talje, <etymologi>, giver (hvor muligt) en eller flere af følgende informationer:

(1) Vedr. simpleksord: (1.1) For et gammelt nordisk ord (medmindre det er alm. kendt fra nutidigt rigsdansk): hvilken gammeldansk form ligger bag, og/eller hvilke andre nordiske ord synes det tæt beslægtet med?¹ (1.2) For et låneord (ikke almindelig kendt i rigsdansk): hvilke(t) ord i det/de långivende sprog ligger bag, eller hvilke ord synes det beslægtet med?² (2) For afledte ord: hvilket grundord/affiks (evt. i hvilken betydning) ligger bag, eller hvilke ord synes beslægtet?³ (3) For en sammensætning (mv.): hvilke grundord (evt. i hvilken betydning) ligger bag leddene, eller hvilke andre ord synes de beslægtet med?⁴ Hvad angår (2)-(3) undlades henvisning, når et bagvedliggende ord har selvstændig artikel i JO., og der ikke kan herske tvivl om dets identitet (blandt en række homonymer eller tætbeslægtede ord), eller om den relevante betydning (blandt flere).⁵

Hvor et ords etymologi er meget usikker eller omstridt, henvises til relevant faglitteratur (evt. kombineret med et kort sammendrag).⁶

Gammeldanske former gengives som i gammeldanskordbog.dk., svenske og norske ord gengives efter SAOB., Rietz. og NoOrdb. Hvis et låneord kommer fra middelnedertysk, gengives det som i Lasch. el. Schiller&Lübben.; et nedertysk låneord angives helst i formen fra Mensing., men hvis ordet ikke forekommer her, el. Mensings form ikke er (fuldt) dækkende, fortælles i parentes, hvorfra en citeret form stammer (fx MecklWb.). Frisiske låneord citeres normalt efter FrieschWb., alternativt (med kildeangivelse) efter andre frisiske ordbøger.

¹) Fx *byrre, end*³, *aksel*¹, *bænd*², *én·kom*.

²) Fx *dørns, ensken, fidde·mikke, hysken*; herunder også forvanskninger som *degen'dere*.

³) Fx *klugeret, klimre*.

⁴) Fx *klodsak, hæben·ret, kru·kal*.

⁵) Omvendt sikres hurtig identificering af leddene i *daller·bakke* med oplysningerne < *dalre*^{1 1}, ældre dansk *bakke* (= kind), ligesom 2.led i *kirke·bøsse* identificeres med oplysningen < *bøsse*^{1 2}, i *lamme·bøsse* med oplysningen < *bøsse*^{1 3}.

⁶) Fx *knude*², *-eret*.

7.4 <udbredelse>

I dette element redegøres for, hvor pågældende ord, betydning, faste udtryk (el. lign.) er registreret. Der skelnes (adskilt ved komma) mellem områder, hvor det pågældende er (i denne rækkefølge:) almindeligt, spredt og sporadisk registreret; almindelig forekomst markeres alene ved områdeangivelser, spredt forekomst ved formuleringen: spredt i/på + områdeangivelser, sporadisk forekomst ved formuleringen: sporadisk i/på + områdeangivelser. Der anvendes de samme områdebetegnelser som nævnt i 5.3, med hovedvægten på brede områder; typerne af forbehold er også de samme (inkl. parentetisk kildeangivelse). Endelig kan en eller flere enkeltstående kilder

(som ikke garanteres at repræsentere et område), tilføjes til slut med formuleringen: desuden (i/hos) el.: kun hos; disse sidste muligheder benyttes navnlig mhp. punktoptegnelser eller dialektforfattere.¹

Når en udbredelse er (bl.a.) almindelig brugt (i et defineret område), bringes normalt (sidst i elementet <udbredelse>, efter semikolon) et udbredelseskort (i iLEX kaldt <spaltekort>). Det udelades dog (a) hvis "alm."-området indskrænker sig til et enkelt herred, (b) hvis "alm."-området er praktisk talt identisk med et enkelt af dialektområderne på K 0.1 – K 0.5 (for i begge tilfælde vil områdebetegnelsen ved enkelt linkning føre til visning af området). På et udbredelseskort fremtræder området med almindelig brug i dyblå fyldfarve, medens evt. områder med spredt registrering fremtræder lyseblå. Om tegning, navngivning og arkivering af udbredelseskort, se 9.3.

¹) Fx *ernst*¹, *klør2* (hertil-lemmaerne *klør'fimsi* og *klør'fut*)

7.5 <sprogsfære>

Her meddeles diverse begrænsninger på ordets, betydningens el. forbindelsens anvendelse. Typisk tidsmæssig afgrænsning: forældet (dvs. kun anvendt i 1700- og 1800.t.); kun/fortrinsvis i ældre kilder (dvs. kilder ældre end ca. 1870); yngre dialekt. Eller erhvervsmæssig afgrænsning: fiskersprog, fagsprog, militært sprog, kirkeligt sprog etc. Eller afgrænsning mht. stilleje: spøgende, højtideligt etc.

7.6 <synonymer>

Her henvises til (et rimeligt antal) synonymer i jysk (med egne artikler el. artikelafrsnit i JO.); der henvises til opslagsord, evt. betydning, evt. også (som tilføjet <kommentar>) en fast.

Der tilstræbes ingen dækkende oversigt over synonymer (idet en sådan forudsætter en færdigredigeret www.jyskordbog.dk), men blot henvisning til de mest udbredte synonymer og/eller dem, der rummer samme rodord (lettest bemærket, idet de redigeres inden for samme alfabetiske afsnit, ofte af samme redaktør).

8. Artiklens krop

8.1 Betydningsopdeling

Når et ord har flere klart afgrænselige betydninger (og her vil geografisk differentiering ofte indgå i redaktørens overvejelser), oprettes et antal nummererede betydninger (typisk med hver sin <talje>). Til yderligere differentiering kan en betydning underopdeles (i <subtyd>), som atter kan underopdeles i <subsubtyd>. <subtyd>er< nummereres vha. decimal 1 efter overbetydningens nummer (x.1, x.2 etc.), <subsubtyd>er vha. decimal nr.2 (x.y.1, x.y.2 osv.). Yderligere underopdeling ved brug af decimalsystemet tillades ikke. I store artikler kan betydningerne (1, 2 ...) fordeles på betydningsafsnit (A, B etc., som ikke påvirker den fortløbende betydningsnummerering).¹

Hvor mange betydninger (og evt. betydningsafsnit) der skal oprettes for et ord, hvorvidt der skal anvendes underbetydninger (el. "plankeafsnit", se 8.6), og hvordan rækkefølgen i givet fald skal være, afgøres af redaktøren (evt. i samråd med gennemlæseren). Det anbefales, at man lader sig inspirere af ordbogstraditionen (først og fremmest ODS., men også andre relevante ordbøger, hvis betydningsinddeling undertiden passer bedre til de jyske data). Ligesom det gælder ordforrådet (jf. 2.3), medtager JO. ikke betydninger, forbindelser etc., som er sent indlånt fra rigsdansk, og som derfor ikke ses anvendt i en ægte jysk kontekst.

¹⁾ Fx verb. *gå* (med afsnitsopdeling for: A. om bevidst bevægelse, B. om ubevidst bevægelse, C. om overgang, D. om forløb, E. om tilstand – og efter denne semantisk motiverede opdeling, en syntaktisk blandkategori: F. i tryktabsforbindelser). – Eller: verb. *køre*² (med afsnit for: A. med objekt/præp.objekt, B. uden objekt, C. i tryktabsforb. på tværs af ovn. skel). – Eller: præp./adv. *fra* (med afsnitsopdeling for: A. med stedsbetydning, B. med tidsbetydning, C. med mere abstrakt betydning).

8.2 Betydning og forklaring

En betydning el. underbetydning starter normalt med <definition> (evt. efter en indledende, situationsbeskrivende <kommentar>). Definitionen er oftest formuleret som en (tilnærmet) "oversættelse" til rigsdansk (efter =) og kan da differentieres ved, at rigsdanske ord anbringes alternativt efter hinanden (adskilt af alternativtegnet / eller af komma; til markering af lidt større betydningsafstand evt. semikolon).¹ Men definitionen kan også være situationsbeskrivende (og starter da med "som", "i/ved", "om" el. lign.)² el. sprogligt kategoriserende (og starter da typisk med "som/i")³. I større artikler kan også en fast forbindelse (el. gruppe heraf) placeres som en betydning (el. underbetydning).⁴

Ofte ledsages en <definition> af en uddybende <forklaring>. Her gives informationer, som ikke bidrager direkte til betydningsangivelsen, men (a) uddyber med typiske detaljer, (b) angiver typisk situation/kontekst/anvendelse, (c) henviser til (supplerende el. alternative) begreber inden for samme "semantiske felt", og/eller (d) henviser til uddybende litteratur (herunder: evt. illustration).⁵

For plante- og dyrenavne henvises altid (hvis muligt) til hhv. JLange.ODP. og Brøndegaard.Fauna. Når de pågældende værker anføres som kilde, sker henvisningen naturligvis i <belæg>, og der henvises til det aktuelle sidetal, ellers anbringes henvisningen i <forklaring>, og der henvises da til første side, hvor artiklen/afsnittet for den pågældende plante-/dyreart starter.

Når et ord el. en betydning kun/altovervejende forekommer i en enkelt el. nogle få faste forbindelser, kan betydningsangivelse erstattes af en kort formulering i <forklaring> (indledt med tankestreg): – kun/fortrinsvis i (flg.) forb.: , hvorefter der fortsættes i elementet <faste-forbindelser>.⁶

Hvis et ord el. en betydning kun forekommer i en enkelt el. ganske få kilder, og kildens/kildernes forklaring(er) ikke (med fordel) kan opsummeres i en redaktionel betydningsangivelse, udelades denne, og der startes direkte med elementet <eksempler>.⁷

Artikler for mands- og kvindenavne har normalt ingen <krop> overhovedet, artikler for sms.led, forstavelse og afledningsendelse er også ofte uden <krop>.

¹⁾ Eks. på det sidste: *bjærge* 1. – Når betydningen er ganske den samme som rigssprogsbetydningen af samme ord, kan <definition> indskrænkes til: = rigsdansk, fx *får* 1, *knob*; er betydningen den samme som den dominerende betydning i rigsdansk, kan der skrives: = rigsdansk (med parentetisk tilføjelse af ét eller flere synonymer i <forklaring>), fx *gavn* 1, *gøde* 1.

²⁾ Fx *djævel* 4 (om menneske el. dyr), og underbetydning 4.1 (i alm.); *bjørn* 4.1 (i båd el. skib), hér for at undgå gentagelse af formuleringen i overbetydning 4.

³⁾ Fx *bæst* 3 (som skældsord), *hund* 1.2 (i faste forb.); sidste type meget brugt som <definition> i overbetydninger.

⁴⁾ Fx *gå* 18-51 – hhv. det netop nævnte *hund* 1.2.

⁵⁾ Eksempler på det hele ses i *haspe* 1 2. – Når aspekterne (a) og (b) er mindre ensartede el. overskuelige, foretrækkes i stedet et tilstrækkeligt antal belysende <belæg>, jf. 8.3 note 1.

⁶⁾ Fx *krum*¹, *krylt*.

⁷⁾ Fx *kanapé·seng*.

8.3 Belæg

Efter definition og forklaring (og ofte talje, jf. 7) bringes i reglen belæg på betydningen. Alle <belæg> skal være velmotiverede og må ikke indholdsmæssigt dublere hinanden. Et belæg vil typisk (1) uddybe <definition> med detaljer, som vanskeligt kan rummes dér el. i <forklaring>¹; (2) demonstrere det pågældende ords (el. den pågældende betydnings) forekomst allerede i 1700-t. el.

begyndelsen af 1800-t. (som en parallel til taljens <historik>, jf. 7.2).² Men oftest bringes et belæg (også), fordi det (3) belyser den arbejdsmæssige eller situationelle sammenhæng eller den kulturelle kontekst, hvori et ord (evt. en betydning el. forbindelse heraf) er blevet brugt; det er en hovedopgave for JO. på denne måde at give brugeren et indtryk af livsvilkår, livsførelse og forestillingsverden i det gamle landbosamfund.³

Belæg kan samles i belæggrupper (i web-udgaven markeret med indledende tankestreg); navnlig talemåder, vejrrregler og overtro ses ofte anbragt inden for særskilt <belæggruppe> (indledt med en <kommentar>, som signalerer det fælles træk ved gruppens belæg, og som afsluttes med "indre kolon").

Et belæg består af elementerne <citater> (efter kilden), evt. <oversættelse> samt <proveniens>. Forud for citatet kan bringes en redaktionel <kommentar>, som (a) indholdsmæssigt: belyser konteksten⁴, og/eller (b) formelt: tydeliggør typen af forbindelse eller arten af bøjningsform, ordet aktuelt optræder i.⁵ Disse typer af kommentar slutter altid (som eksemplerne viser) med "indre kolon".

Hvor en fuld oversættelse er unødig, kan enkeltord eller enkeltforbindelser i teksten forklares eller kommenteres ved indskudt kommentar.⁶ Med en sådan indskudt kommentar kan redaktøren også (mhp. informationstæthed) erstatte et længere og/eller (i sammenhængen) uforståeligt eller overflødigt afsnit af kildens tekst.⁷

Elementet <citater> afsluttes med punktum (el., indholdsbestemt: ?, !) – medmindre der følger en <oversættelse>, for da sættes der først punktum etc. efter denne. En <oversættelse> starter altid med ligheds-tegn (=).

¹) Fx (i *krøje*² 1, første citat) detaljerne om størrelsen på og tænder i en såkaldt høstrive (sat op imod en samlerives). Et ekstremt eksempel på denne anvendelse af <forklaring> ses i artiklen *høst-vogn*: i mangel på nogle få relativt korte, men dækkende citater til beskrivelse af høstvognens indretning har redaktøren hér selv (i <forklaring>) opsummeret detaljer fra en lang række ordsbogs-kilder. – I artiklen *knøv* tjener de mange citater (under forskellige betydninger) til at vise, hvilke egenskaber der i datiden kunne motivere dette roseord (inden for forskellige personkategorier og i forskellige sammenhænge). – Om forholdet til <forklaring> se 8.2 note 5.

²) Fx Terpager2-citater i *buddike* 1 og *fanse*² som bevis på tidlig brug af nederyske indlån.

³) Fx viser citaterne i artiklerne *kirkegangs-kone* og *kirke-kone*, hvordan de datidige skikke var for "genindlæsning" i menigheden af en (via fødslen) "besmittet" moder. – Om forholdet til <forklaring> se 8.2 note 5.

⁴) Fx *bage-trug*: (talemåde:); *havre-sæd*, slutn.: (vejrrregel:); *for*² 1, slutn.: (magisk formel i eventyr:); *alle-hånde* 1: (med ordspil på betydning 2:)

⁵) Fx *falde* 12 (med underforstået objekt:); *knage*² 3, slutn. (vbs:).

⁶) Fx *gøre* 1 (i Himmerl-citat): *gravminde* oversættes (= ligvers); smsts. (i Sall-citat): kildens formulering *da skal Vaaddet "gjøres"* forklares med kommentaren (dvs. fiskernes vod skal repareres, tjæres etc.); *konge-vase*, AarbHards.-citatet: kildens *var* uddybes med kommentarer om tid og sted: (herude i Hards), (i 1840'erne); *krøje*¹ 2, citat nr. 2: ældre og sammenlignende målangivelser omsættes til meter; *kasten*, slutn.: kildens *I Frøslev var* suppleres i kommentar med den oplysning, at den beskrevne og for Danmark i almindelighed ukendte administrationspraksis skyldes det tyske styre efter 1864; samtidig er teksten gjort mere mundret ved indskud af det "foreløbige subjekt" *der*.

⁷) Fx (i *konge-køren*) udskydelse af en detaljeret fortælling om kørslen til Holstebro (29 linjer i kilden); den erstattes i citatet blot af en kort overledning – (en anden gang skulle han) – frem til kildens ord om en tilsvarende kørsel til Ringkøbing. Bemærk, at overspringelsen ikke markeres med overspringsmærke (...), når den som hér erstattes af kommentar; akribien ofres da til fordel for læseligheden. Sammenfatninger af denne type må naturligvis ikke svække eller forvride kildens udsagn (jf. 8.4).

8.4 <citater>

I elementet <citater> gengives principielt kildens formulering, men redaktøren kan på forskellig måde klarificere denne formulering for ordbogens brugere. I 8.3 er allerede nævnt (1) indledende redaktionel kommentar, (2) indskudt kommentar (der forklarer, evt. erstatter dele af kildens formulering), (3) overspringelse af "unødvendige" partier i kildens formulering (almindeligvis

markeret: ...)¹. Yderligere kan nævnes: (4) ændret rækkefølge af kildens informationer (altid markeret ...)².

Kildens ordlyd og ortografi bevares i almindelighed, dog med (5) rettelse af evidente skrive- el. trykfejl³, (6) standardisering af inkonsekvent ortografi (fx brugen af stort/lille forbogstav i substantiver)⁴, (7) evt. opløsning af usædvanlige forkortelser⁵, (8) evt. tydeliggørende ændring af kildens interpunktion (i alm. "manglende" komma)⁶, (9) tydeliggørelse af kildens citat + oversættelse, når kilden har markeret overgangen på anden måde (fx ved skift til andet skriftsnit el. parentes)⁷; der omsættes til JO.s markering herfor (primært: =, sekundært: dvs., jf. 8.3 note 6), (9) fjernelse af citationstegn/gåseøjne, som komplicerer skriftbilledet unødigt.⁸

For lydskrevne kilder foretages (10) generelle og evt. kildespecifikke omsætninger af lydskriften (jf. xxx), (11) opløsning af sammenskrevne enkliseforbindelser (jf. xxx)⁹.

Utrykte kilder af mere spontan karakter (typisk spørgelistebesvarelser el. bidrag til JO.s manuskriptsamling el. topografisk samling) forlanger undertiden en relativt kraftig "tilskæring" (naturligvis uden at dette må svække eller forvride kildens udsagn).

¹) Dog ingen overspringelsesmarkering, selv om et citat startes eller slutter midt i en af kildens sætninger. – Eks. på brugen af ...: Olavius.Schagen.39 giver udmærket datidens forklaring på hestesygdommen kuller: *saa mærkede jeg, at Hestene i denne Egn undertiden vare befængte med Sygdomme, og deriblandt en, som kaldtes Kuller, forarsaget, efter Angivende, af det stærke Skin, som Solen gav fra sig i Vandet, eller rettere sagt, det hurtigt rindende Vand, og deraf følgende Reflexioner, imedens at Hestene enten drak eller gik derover, hvoraf Hestene mistede Synet og blev afsindige.* – Uden at svække hverken forklaring eller stil er denne omstændige redegørelse i artiklen kuller² strammet op til følgende: *saa mærkede jeg, at Hestene i denne Egn undertiden vare befængte med ... Kuller, forarsaget ... af det stærke Skin, som Solen gav fra sig i Vandet ... imedens at Hestene ... drak ... hvoraf Hestene mistede Synet og blev afsindige.* – Bemærk, at komma (el. andet skilletegn) af hensyn til læseligheden slettes som nabo til overspringelsestegnet (...). Til gengæld er (jf. 8.3) formuleringen *i denne Egn* kontekstforklaret vha. kommentaren (dvs. Vends-N). — En type af overspringelse, JO. aldrig markerer, gælder kildens evt. indskud af ordklassebestegnelse og/el. bøjningsangivelser mellem udtale og definition/forklaring (karakteristisk for dialektordbøger, fx Lars.Ordb.

²) [eks. indsættes]

³) klare . — Relativt hyppige skrivefejl i lydskrift er glg.: (1) kort *e, ø, o* med glemt streg under i HostrupD.II. (jf. I.xvi+v); tjek med de lydskrevne efterhøringer i bd. II.5! (2) *e* uden skræstreg over (> *ə*), *l, n* uden palataliseringstegn tilføjet (> *l, n̄*) i Balle.Opt.; tjekbart med akildens øvrige optegnelser af de pågældende ord.

⁴) Især er Terpager1.ca.1700 og Terpager2.ca.1700 slem til at vakle mellem store og små begyndelsesbogstaver i substantiver; JO. benytter i citater herfra lutter små begyndelsesbogstaver.

⁵) Her tænkes især på ad-hoc-forkortelser som Tr.p.I.St. (= tryk på første stavelse) hos Lyngby, og nu uigennemskuelige forkortelser som o.s.fr. (= og så fremdeles; alm. omsat til: osv.). Om redaktøren vil omsætte ældre, gennemskuelige stavemåder af standardforkortelser (som: f.Ex. o.s.v., m.v. = fx, osv., mv.), er en skønssag (idet skrigende kontrast til det omgivende citat naturligvis bør undgås).

⁶) [eks. indsættes]

⁷) Fx (på forskellig vis) AEsp.VO., Schade. og HostrupD.

⁸) [eks. indsættes]

⁹) Se fx Kvolsgaard-citatet i *kunne 2*, hvor kilden har: "*Tysk ka' aj't*" ..., men JO, gengiver det: *tysk ka' a-j't*. Der er, som det ses, samtidig sket omsætning af Kvolsgaards Lyngby-lydskrift, jf. (10).

8.5 Proveniensangivelse i kroppen

I kroppen (inkl. "planke-afsnittene" ndf.) anvendes de samme proveniensangivelser som i artiklens hoved (jf. 5.4). Behovet for geografisk præcisering er dog væsentlig mindre, og geografisk proveniensangivelse anvendes normalt kun, hvor det pågældende belæg stammer fra en utrykt kilde (der ikke har fået særskilt kildeforkortelse: °Agger, Røjkjær.Opt. etc.). I alle andre tilfælde prove-niensangives vha. kildebetegnelse (+ bind-, sidetal mv.); brugeren kan så evt. slå kildens geografiske placering op i web-ordbogens kildefortegnelse.

Kombination af geografisk navn og (parentetisk anført) kildeforkortelse bruges almindeligvis kun (1) når kildeforkortelsen er JesRel. el. Anonym1-15., el. (2) når en utrykt kilde (uden kildeforkor-

telse) ønskes henført til en kendt optegner: (Lyngby.Opt.), (Røjkær.Opt.) etc. (vha. kildeforkortelser, der kan slås op i kildefortegnelsen).

Når der proveniensangives geografisk, vælges betegnelsen bredest mulig set i relation til ordets/betydningens/forbindelsens udbredelse: ved alm. udbredelse er dialektområderne på K 0.3 – K 0.4 tilstrækkelige (el. evt. købstadsnavn efter K 0.8); hvis udbredelsen indskrænker sig et enkelt eller nogle få af områderne på K 0.4, kan de enkelte belæg proveniensangives vha. herreds-betegnelse (jf. K 0.7) el. andet lokalnavn (efter K 0.5); og kun hvis udbredelsen indskrænker sig til et enkelt eller nogle få herreder, kommer sognenavn på tale.

8.6 "Planke-afsnit"

Som særlige afsnit af en artikelkrop kan (efter <eksempler> med <belæg>) vælges <betydningsnuance>, <faste-forbindelser> og <hertil-gruppe>. De kan alle gentages og bliver hver gang skilt ud fra den forudgående krop ved dobbelt-planke (||). Af oversigtsmæssige grunde er elementet <faste-forbindelser> (især når det er omfangsrigt) undertiden anbragt som særskilt (under)betydning.¹

De tre afsnitstyper er i iLEX defineret sideordnede og kan derfor i princippet veksle frit mellem hinanden. Men indholdsmæssigt er <betydningsnuance> overordnet de to andre (så en <betydningsnuance> kan have <faste-forbindelser> og <hertil-gruppe> under sig, men ikke omvendt); og tilsvarende er <faste-forbindelser> overordnet <hertil-gruppe>. Opretholdelse af dette logiske princip er redaktørens eget ansvar, idet iLEX' valideringssystem jo ikke fanger evt. overtrædelser.

¹ Fx under *blusse 4* forb.ormen *blusse (for/efter) ål* (mv.). Læs videre i 8.9, note 1.

8.7 Betydningsnuance

Dette element anvendes som alternativ til ny (under)betydning, når redaktøren skønner, at der kun er tale om en let variant af den overordnede betydning (og typisk vil undgå et hav af (under)betydninger i et "større" ord). Der kan vælges <betydningsnuance> gentagne gange under samme (under)betydning.

Elementet har stort set samme iLEX-struktur som en almindelig (under)betydning; dog kan <faste-forbindelser> og <hertil-gruppe> ikke vælges som underelementer, men må i givet fald (trods den logiske underordning, jf. 8.6) vælges som efterfølgende søskende.

8.8 Hertil-gruppe

I dette element placeres ord, som redaktøren (pga. deres tvivlsomhed, ad-hoc-karakter eller tvivlsomme betydning/brug) har valgt at behandle som sublemmaer (jf. 4.3), med el. uden <hertil-form>.¹ Hvert sublemma placeres i sin <hertil-form> (evt. sammen med en nær variant²). Sådanne sublemmaer tilbydes (ofte sammen med en række relevante artikler og idiommer), når brugeren indtaster den rette (hertil)form i web-ordbogens søgefelt.

Elementet <hertil-form> har stort set samme iLEX-struktur som en almindelig (under)betydning; dog kan <faste-forbindelser> ikke systemvælges som underelement, men må (trods den logiske underordning, jf. 8.6) vælges som efterfølgende søskende.

Sublemmaer kan i princippet grupperes i en række <hertil-grupper> (parallelt med gruppering af <faste-forbindelser>, jf. 8.9), hver enkelt da motiveret i en <indleder> (fx: betegnelser for dårligt udført arbejde:). Muligheden er dog sjældent benyttet i den redigerede del af ordbogen.

¹ Fx under *bitter-død* forvanskningen *bite-knø*; under *krøble* den sjældne adj.-afledning *krøvlet*, *krøvlet*; under *kyle-kæp*² (nær)synonymerne *kyle-klemme*, *kyle-klove*, *kyle-slynge*; under *bank*³ 3 (forb. *bank igennem* = gennemgående) et eks. med forb. *gå bank igennem* = glat igennem.

² Fx under *gimpe*¹ 2 *gimpe-fjæl*, *gimpe-stang*.

8.9 Faste forbindelser

I elementet <faste-forbindelser> medtages primært rigssprogsfremmede idiommer, der synes almindelig brugt i en eller flere jyske dialekter. Hvert idiom placeres i sin <forb.-form> (evt. sammen med en nær variant¹). Sådanne idiommer tilbydes (oftest sammen med en række relevante artikler), når brugeren indtaster et af den faste forbindelses centrale ord i web-ordbogens søgefelt.

Idiommer kan grupperes i flere på hinanden følgende elementer <faste-forbindelser>, hvert enkelt da motiveret i en <indleder > (fx: faste forb. med adv.:).²

¹ Fx under *blusse 4* forb. *blusse (for/efter) ål*, og som det ses smsts., kan flere <forb.form> med ens el. parallel betydning kan godt forenes under samme <forb.-lemma>; under *drage3 4.3* forb.formerne *drage sig 'på, drage sig 'af, drage sig 'om*.

² Jf. *hælde*¹: faste forb. med adv. el. præp.forb.; hhv. faste forb. med subst. (etc). Eller: *bande*²: eufemistisk; hhv. i forb. med andre verb.

9. Kort

9.1 Atlaskort ("K-kort")

Som nævnt i 5.3 kan redegørelsen for <udtale> (mv.) ofte forenkles ved henvisning til JO.s atlaskort K 1.1 – K 7.4 (også kaldt "K-kort"). Om henvisning til udbredelseskort se RM s.16.

9.2 Udtalekort ("helsideskort")

Som nævnt i 5.3 kan redegørelsen for <udtale> helt eller delvis erstattes af et udtalekort (fra tidligere publikationsplaner også kaldt "helsideskort"). Om henvisning til udbredelseskort se RM s.16. Konventionen for navngivning af et udtalekort (i <k-ref>) er følgende: først skrives artiklens opslagsformen uden særtegn (identisk med iLEXs <artikelnavn> ÷ evt. homonymnummer), derpå (i skarp parentes og helt sammenskrevet det foregående) evt. homonymnummer (hvis éncifret, startende med 0), endelig (stadig helt sammenskrevet med det foregående) evt. kortnummer (K1, K2 etc.; i tilfælde af, at der fra den pågældende artikels hoved skal henvises til flere udtalekort, fx for <grundform> og <præt.> etc.).¹

Et udtalekort tegnes i Adobe Illustrator på grundlag af templateen Nyt udtalekort.ai. Der kan notehenvises fra kortet, men redaktøren må da selv manuelt indrette tilsvarende notenumre i elementet <noter> i den pågældende artikel. På udtalekort benyttes kun JOs skrifter fra word-regi (for hvilke tegnplaceringen ses i Fælles, Skrifter, JyskOrdbog.ai).

Udtalekort gemmes med navn efter ovennævnte konvention og placeres i Fælles, Nye kort, ny ILL-kort (udtale). Herfra høstes de ved næste opdatering af web-ordbogen. Men husk forinden at tage et udprint til brug ved kollegial gennemlæsning (jf. 3.5).

¹ Se fx (i iLEX Tagview) flg. kortnavne i *have*⁴: have[04]K1, have[04]K2, have[04]K3, have[04]K4.

9.3 Udbredelseskort (spaltekort)

Som nævnt i 7.4 vises udbredelsen af et ord, en betydning el. en forbindelse ofte på et udbredelseskort (også, og i iLEX kun, kaldt: spaltekort). Om henvisning til udbredelseskort se RM s.16.

Et udbredelseskort tegnes i Adobe Illustrator på grundlag af templateen Nyt spaltekort.ai. For almindelig forekomst farves et område mørkeblåt, for spredt forekomst lyseblåt. Der kan undtagelsesvis vha. (evt. bogstavbenævnte) streger afgrænses andre områder, omtalt i artiklens tekst. Når kortet viser udbredelsen af en fast forb., noteres denne normalt i kortets øverste venstre hjørne (i JO.Kursiv, jf. Fælles, Skrifter, JyskOrdbog.ai).

Til en artikel er ofte knyttet flere udbredelseskort, hvortil henvises fra forskellige taljer i teksten. Undtagelsesvis kan der også knyttes ét eller flere udbredelseskort til artiklens hoved, til illustration af fordelingen mellem flere hovedtyper af ordet.¹

Udtalekort gemmes med navn efter følgende konvention: først skrives artiklens opslagsformen uden særtegn (identisk med iLEXs <artikelnavn> ÷ evt. homonymnummer), derpå (i skarp parentes og helt sammenskrevet det foregående) evt. homonymnummer (hvis éncifret, startende med 0), så (uden parentes, stadig helt sammenskrevet med det foregående) evt. betydningsnummer (hvis éncifret, startende med 0; evt. <ubetydning> og <uubetydning> derimod éncifrede og begge tilføjet efter punktum); endelig (stadig helt sammenskrevet med det foregående) S (såfremt kortet har både mørke- og lyseblåt område).² De placeres i Fælles, Nye kort, ny ILL-kort (spalte), hvorfra de høstes ved næste opdatering af web-ordbogen. Men husk forinden at tage et udprint til brug ved kollegial gennemlæsning (jf. 3.5).

¹ Se fx (i iLEX Tagview) flg. kortnavne i *have*⁴: have[04]K1, have[04]K2, have[04]K3, have[04]K4.

² Se fx (i iLEX Tagview) flg. kortnavne i *kratte*²: kratte[02]02.1, kratte[02]04.1, kratte[02]04.2S.